

April 2024

Tandsköterskors arbetsmiljö

Höga krav och låg kontroll

Innehållsförteckning

Förord av Veronica	3
Sammanfattning	4
Vad gör en tandsköterska?	5
Resultat	7
Högt engagemang i yrket	7
Hur psykiskt och fysiskt krävande är yrket?	8
Inflytande över arbetet.....	10
Stress och besvär till följd av arbetet.....	11
Stöd och sociala relationer	13
Sjukfrånvaro	14
Sjuknärvaro	15
Lön.....	17
Vision tycker	19
Vision vill:.....	20
Om undersökningen	21
Om Visions arbetsmiljöundersökning	21
Om Visions undersökning "Arbetsvillkor för tandsköterskor"	21
Om Visions löneenkät 2023	21

Förord av Veronica

Många tandsköterskor är med rätta stolta över det kvalificerande arbete de utför. Yrket har utvecklats mycket på senare år och är centralt för att den svenska tandvården ska vara professionell, välfungerande och uppskattad av alla som behöver den. Bristen på tandsköterskor är dock stor i hela landet, och för att behålla de som arbetar i tandvården – liksom för att locka nya till yrket – behöver arbetsvillkoren vara attraktiva. Därför är det oroande att ta del av de resultat Vision presenterar i den här rapporten om tandsköterskornas arbetsmiljö och villkor.

Vår undersökning visar att kraven på tandsköterskorna är höga. Samtidigt är deras inflytande på jobbet lågt i relation till andra yrken, och få har möjlighet att bestämma när och hur olika arbetsuppgifter ska genomföras. Våra siffror visar att tandsköterskornas arbetsställningar är påfrestande i betydligt högre utsträckning än vad som gäller på arbetsmarknaden i stort. Samma förhållande gäller kravet på odelad uppmärksamhet och koncentration i jobbet, som ligger på konstant hög nivå.

Nästan hälften av tandsköterskorna tycker att arbetet är psykiskt påfrestande. Över hälften av dem uppger att de har alldeles för mycket att göra, och många uppger att de i dessa fall sällan får besked från sin chef om vad de ska prioritera. Sjukfrånvaron är högre än för många andra yrkesgrupper, även jämfört med andra vårdyrken. Av alla yrkesgrupper Vision organiserar är tandsköterskorna den grupp som generellt har det mest ansträngt på jobbet.

Visions undersökning om arbetsmiljön kan läggas till tidigare rapporter vi har gjort om tandsköterskornas villkor, då vi har undersökt också deras ekonomiska villkor. Vår slutsats är att arbetsgivare och ansvariga politiker behöver ta sig an följande åtgärder för att förbättra villkoren för landets tandsköterskor och därmed skapa en bättre tandvård för oss alla:

- ▶ Ge tandsköterskorna större inflytande att påverka både verksamheten och hur det egna jobbet ska läggas upp. Erbjud kontinuerlig kompetensutveckling.
- ▶ Ge tandvårdens chefer rätt förutsättningar att leda. Chefer behöver tydliga mandat, tid att leda, administrativt stöd och bra kontakter med HR.
- ▶ Satsa långsiktigt och riktat på högre löner för denna kvinnodominerade yrkesgrupp. I dag är nivåerna väldigt låga och möjligheterna till lönekarriär begränsade.
- ▶ Avskaffa karensavdraget. Tandsköterskor har en hög sjuknärvaro eftersom de hushållsekonomiska marginalerna ofta är knappa.
- ▶ Inför en skyddad yrkestitel för tandsköterskor. Det skulle öka yrkets status liksom kvaliteten och säkerheten i tandvården.

Veronica Magnusson, förbundsordförande Vision

Sammanfattning

Den här rapporten bygger i huvudsak på resultaten från Visions arbetsmiljöundersökning, Visions enkäter om tandsköterskors arbetsvillkor samt medlemmarnas upplevelse av lön och löneprocess inom kommuner och regioner.

Tandsköterskorna är avgörande för en fungerande tandvård. Tandvårdsklinikens verksamhet bygger på ett teamarbete där tandsköterskan är en viktig del. Yrkesrollen har förändrats över tid och har gått från att vara den som förbereder behandlingsrum och patient till att i dag på delegation utföra egna undersökningar och behandlingar.

Visions arbetsmiljöundersökning visar att arbetsmiljön för tandsköterskor brister på flera punkter. Bland annat visar undersökningen att både sjukfrånvaron och stressnivån är hög. Även sjuknärvaron är hög för tandsköterskor. Närmare hälften av dem som uppger att de har arbetat trots att de borde varit sjukskrivna uppger att de inte ansåg sig ha råd att stanna hemma. Karensavdraget slår hårt mot denna yrkesgrupp.

Visions arbetsmiljöundersökning visar att tandsköterskor har ett yrke som kräver hög koncentration under cirka 80 procent av arbetsdagen. Motsvarande siffra för Visions övriga medlemmar som svarade på arbetsmiljöundersökningen är 53 procent. Undersökningen visar även att tandsköterskorna har påfrestande arbetsställningar, hög stress och liten möjlighet att bestämma arbetstakten. Undersökningen visar även att tandsköterskor i högre utsträckning än övriga grupper upplever att stödet från chefen är bristfälligt.

Tandsköterskor har ett viktigt och patientnära yrke. Visions arbetsmiljöundersökning visar på ett högt engagemang från yrkesgruppen, vilket är glädjande. Men låg lön, hög arbetsbelastning och begränsat inflytande över arbetstiden är problem som tandsköterskor möter och som riskerar att göra yrket mindre attraktivt. Dessutom är tandsköterskor den yrkesgrupp inom Vision med högst anspänning i arbetet (spänt arbete). Hög anspänning är en situation där man har höga krav men samtidigt lite stöd i sitt arbete. Detta är en välkänd riskfaktor för ohälsa.

Dessa resultat visar på ett behov av strategiska beslut på arbetsgivarens högsta nivåer för att hantera arbetsmiljön. Det är viktigt att skapa en mer balanserad arbetsmiljö där medarbetare känner att de har tillräckligt med stöd för att hantera arbetskraven. För att säkerställa kvalitet och patientsäkerhet bör tandsköterska bli en skyddad yrkestitel. Vision betonar vikten av en rimlig lön, större inflytande över arbetet och karriärmöjligheter för att öka attraktiviteten i yrket och minska risken för ohälsa.

Undersökningarna visar bland annat:

- ▶ **Högt engagemang i yrket.** En stor andel av tandsköterskorna finner sitt arbete meningsfullt.
- ▶ **Yrket har höga krav.** Arbetet kräver uppmärksamhet och koncentration nästan hela tiden.
- ▶ **Yrket har lågt inflytande.** Tandsköterskor har lägre möjligheter att bestämma arbetstakten jämfört med andra yrkesgrupper inom Vision.
- ▶ **Påfrestande arbetsställningar.** Sex av tio tandsköterskor uppger att de har påfrestande arbetsställningar.
- ▶ **Bristfälligt stöd från chefer.** Tandsköterskor uppfattar stödet från chefer som bristfälligt i högre grad än andra yrkesgrupper inom Vision.
- ▶ **Hög sjukfrånvaro och sjuknärvaro inom yrket.** Tandsköterskor har högre sjukfrånvaro än genomsnittet på arbetsmarknaden. Flera uppger även sjuknärvaro.

Vad gör en tandsköterska?

Tandsköterskors arbete är avgörande för en fungerande tandvård. En tandsköterska arbetar tillsammans med tandläkare och övrig tandvårdspersonal på en tandvårdsklinik. Yrkesrollen har utvecklats mycket de senaste åren, från att främst assistera tandläkaren till att bli ett kvalificerat vårdyrke.

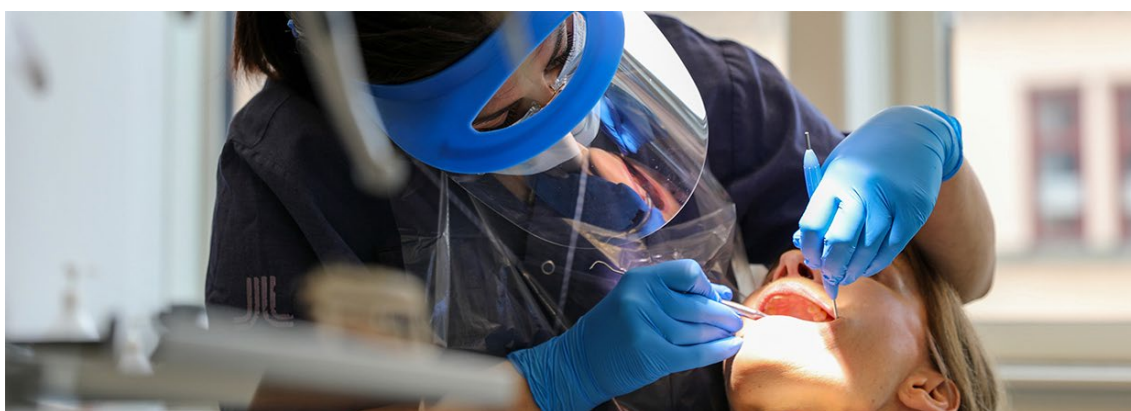
I dag arbetar tandsköterskor, utöver att assistera tandläkaren under undersökningar och behandlingar, med att förbereda behandlingsrummet och instrumenten för behandling samt att hantera sterilisering av instrument och material. Tandsköterskor tar även röntgenbilder och avtryck av tänder.

Tandsköterskor utför egna behandlingar på delegation av tandläkare. De lägger bedövning, ger profylaxbehandling, putsar fyllningar och tar bort tandsten. De ger patienterna råd om tandhygien samt utför motiverande samtal. De besöker BVC-mottagningar och ger råd till nyblivna föräldrar. De besöker även skolor och förskolor och ger råd till elever samt utför fluorsköljning och fluorlackning.

Tandsköterskeutbildningen finns på yrkeshögskolan och är 1,5 år lång. Sedan 2016 har utbildningen nationella föreskrifter, vilket innebär att samtliga YH-utbildningar till tandsköterska i Sverige har samma utbildnings- och kursmål. Titeln tandsköterska är dock inte skyddad. Det krävs därför inte genomgången yrkeshögskoleutbildning för att få använda titeln. En skyddad yrkestitel, som är kopplad till genomförd YH-examen, skulle innebära en kvalitetssäkring av yrket.

Totalt finns det cirka 10 500 verksamma tandsköterskor i Sverige. Av dessa är cirka 4 400 regionanställda, cirka 1 900 anställda på kommunalt ägda företag och organisationer och cirka 4 200 anställda på privata bolag.¹ Vision organiserar majoriteten av dem som är anställda inom region samt kommunalt ägda företag och organisationer.

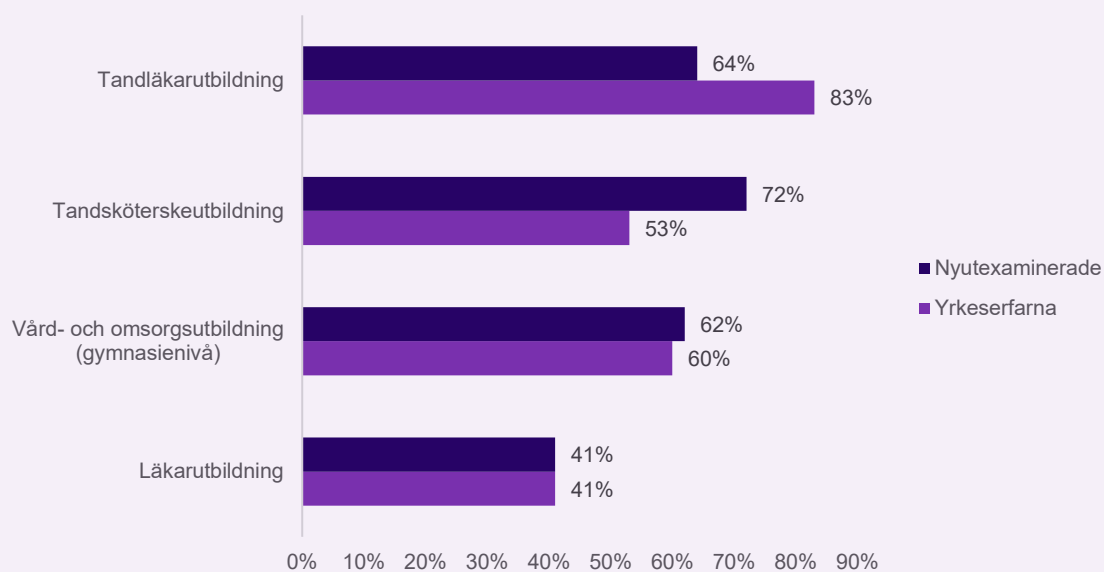
Medelåldern bland tandsköterskor är relativt hög. Hälften av dem är över 50 år. Arbetsförmedlingen bedömer att det kommer att finnas gott om jobb för tandsköterskor under det närmaste året. Även på tre års sikt bedömer Arbetsförmedlingen att möjligheterna till arbete för tandsköterskor kommer att vara stora.²

¹ SCB yrkesregistret 2021.

² Arbetsförmedlingens yrkesprognos.

Figur 1. Brist på arbetskraft

Kommentar: Andel arbetsgivare som svarar brist, indelat efter yrkeserfarenhet och utbildning. Källa: SCB, 2023.

Resultat

Nedan presenteras främst statistik från Visions arbetsmiljöundersökning (2021). Resultatet har även lyfts in från Visions löneenkät (2023) samt enkäten om arbetsvillkor för tandsköterskor (2022). När texten i rapporten refererar till tandsköterskor avses de tandsköterskor som besvarat någon av ovanstående enkäter, om ingen annan källa använts som beskriver totalpopulationen "tandsköterskor i Sverige". Se avsnittet om respektive enkät för mer ingående beskrivningar.

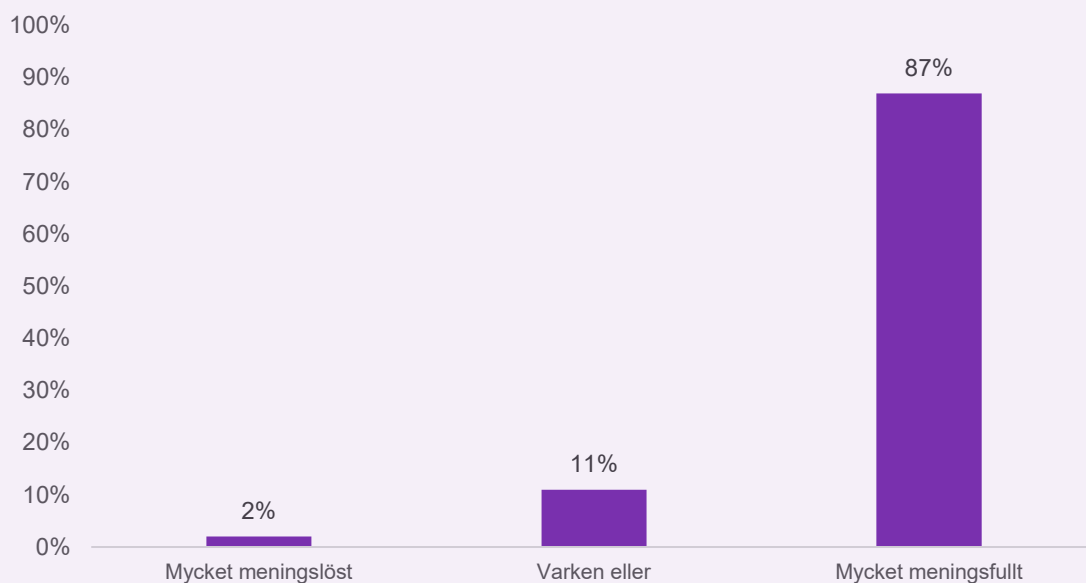
En del av resultaten från Visions arbetsmiljöundersökning jämförs med andra grupper. Dessa är:

- ▶ genomsnittet för Visions medlemmar som svarat på arbetsmiljöundersökningen
- ▶ genomsnittet för Visions medlemmar inom enbart regionerna
- ▶ genomsnittet på arbetsmarknaden. Dessa uppgifter är hämtade från Arbetsmiljöverkets arbetsmiljörapport från 2022³.

Högt engagemang i yrket

Resultatet av Visions arbetsmiljöenkät visar att tandsköterskor upplever en stark känsla av mening med arbetet. En betydande majoritet av tandsköterskorna, 87 procent, anser att deras arbete är meningsfullt. Detta understryker engagemanget som tandsköterskor känner i sitt yrke.

Figur 2. Upplevelse av meningsfullhet i yrket

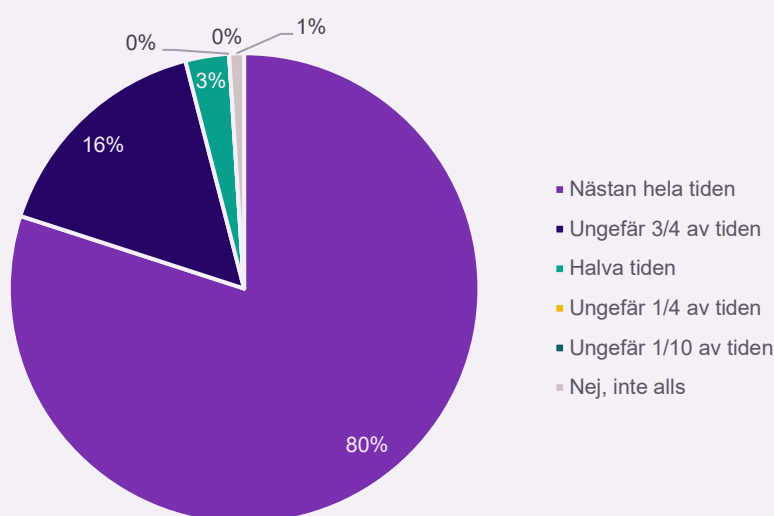
Kommentar. Frågan som ställdes var "Hur upplever du ditt arbete?". Svarsalternativen angavs på en skala från 1=Mycket meningslöst till 5=Mycket meningsfullt. Värdet "Mycket meningslöst" i figuren representerar dem som svarat 1 och 2, och värdet "Mycket meningsfullt" representerar dem som svarat 3 och 4. Källa: Visions arbetsmiljöundersökning, 2021. Bas: Tandsköterskor som ingår i Visions arbetsmiljöundersökning (n=297).

³ Arbetsmiljöverket (2022). Arbetsmiljöstatistik Rapport 2022:2, Arbetsmiljön 2021

Hur psykiskt och fysiskt krävande är yrket?

Tandsköterskeyrket kräver mycket uppmärksamhet och koncentration. Åtta av tio tandsköterskor i Visions arbetsmiljöundersökning uppger att arbetet kräver deras uppmärksamhet och koncentration nästan hela tiden. Var sjätte tandsköterska uppger i enkäten att arbetet kräver hela deras uppmärksamhet och koncentration i ungefär tre fjärdedelar av tiden. Endast ett par procent tycker att arbetet kräver koncentration och uppmärksamhet halva tiden eller mindre.

Figur 3. Tid som arbetet kräver hela uppmärksamheten och koncentrationen

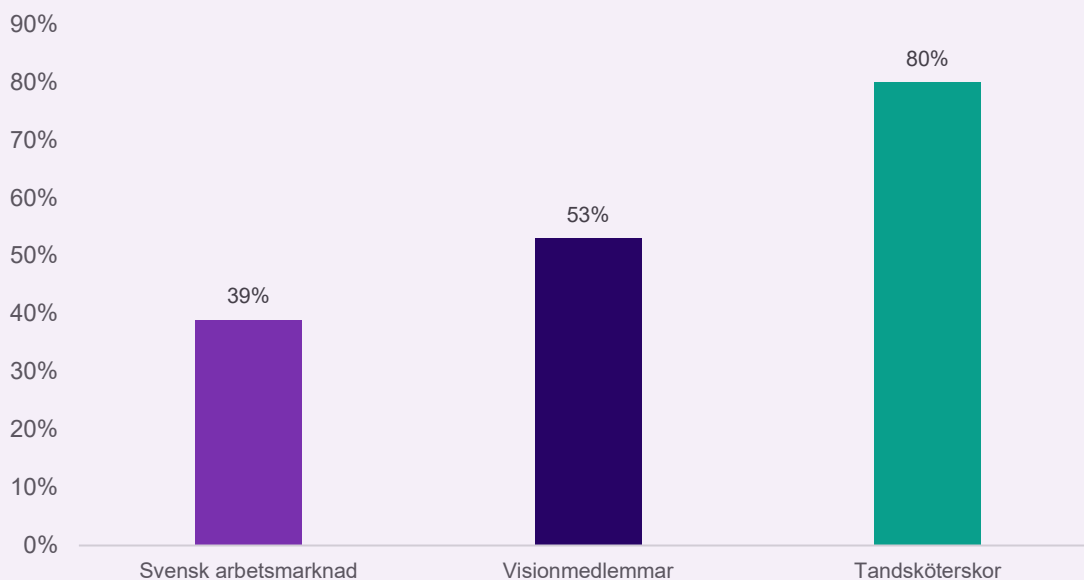

Kommentar: Frågan som ställdes var "I vilken utsträckning kräver arbetet hela din uppmärksamhet och koncentration?".
Källa: Visions arbetsmiljöundersökning, 2021. Bas: Tandsköterskor som ingår i Visions arbetsmiljöundersökning (n=294).

Att tandsköterskor har höga krav på koncentration i sitt arbete blir tydligt i jämförelse med andra grupper på arbetsmarknaden. Av Visions medlemmar som svarat på arbetsmiljöundersökningen uppger 53 procent att deras arbete kräver hög koncentration nästan hela arbetstiden. Av dem som arbetar inom regionen har ungefär 62 procent svarat att en stor del av deras arbetsuppgifter kräver en hög koncentrationsgrad. För arbetsmarknaden i sin helhet är motsvarande siffra 39 procent.

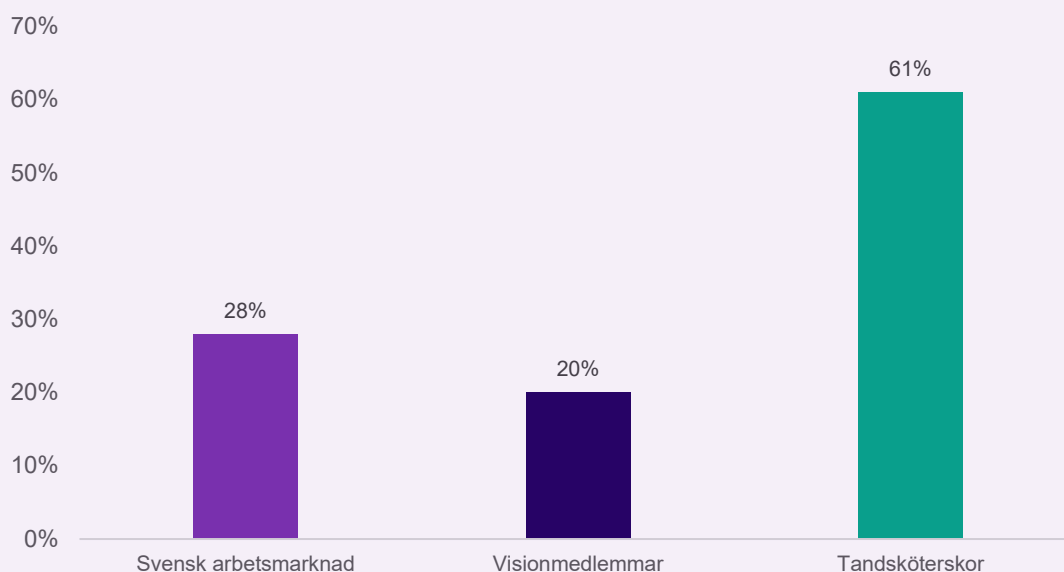
Figur 4. Uppmärksamhet och koncentration krävs nästan hela tiden, jämförelse

Kommentar: Frågan som ställdes var "I vilken utsträckning kräver arbetet hela din uppmärksamhet och koncentration?".
Källa: Visions arbetsmiljöundersökning, 2021; Arbetsmiljöverkets arbetsmiljörapport 2022. Bas: Tandsköterskor som ingår i Visions arbetsmiljöundersökning (n=294).

Sex av tio tandsköterskor uppger att de har påfrestande arbetsställningar. Det är ungefär dubbelt så stor andel som snittet på arbetsmarknaden och ungefär tre gånger högre än för Visions medlemmar generellt.

Figur 5. Andel (procent) som har påfrestande arbetsställningar

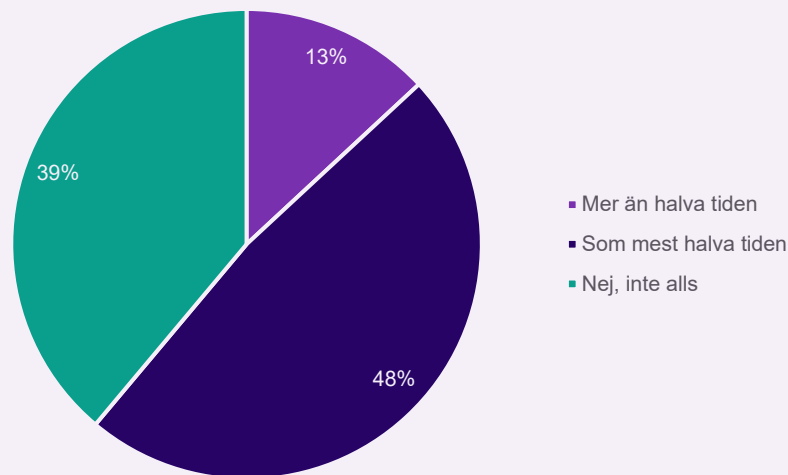

Kommentar: Frågan som ställdes var "Hur upplever du ditt arbete?". Svartalternativen angavs på en skala från 1=Påfrestande arbetsställningar till 5=Bekväma arbetsställningar. Figuren visar andel i procent som uppger att de helt eller delvis har påfrestande arbetsställningar. Källa: Visions arbetsmiljöundersökning, 2021; Arbetsmiljöverkets arbetsmiljörapport 2022. Bas: Tandsköterskor som ingår i Visions arbetsmiljöundersökning (n=298).

Inflytande över arbetet

Endast 13 procent av tandsköterskorna i Visions arbetsmiljöundersökning svarar att de har möjlighet att själva bestämma arbetstakten mer än halva tiden. Ungefär hälften svarar att de kan bestämma arbetstakten som mest halva tiden, och fyra av tio uppger att de inte har någon möjlighet alls att själva bestämma arbetstakten. I den här frågan sticker tandsköterskornas svar ut i jämförelse med Visions andra yrkesgrupper. Bland Visions medlemmar har 55 procent möjlighet att själva bestämma arbetstakten mer än halva tiden, och endast 8 procent uppger att de inte har någon möjlighet alls att själva bestämma arbetstakten.

Figur 6. Möjlighet att själv bestämma arbetstakten

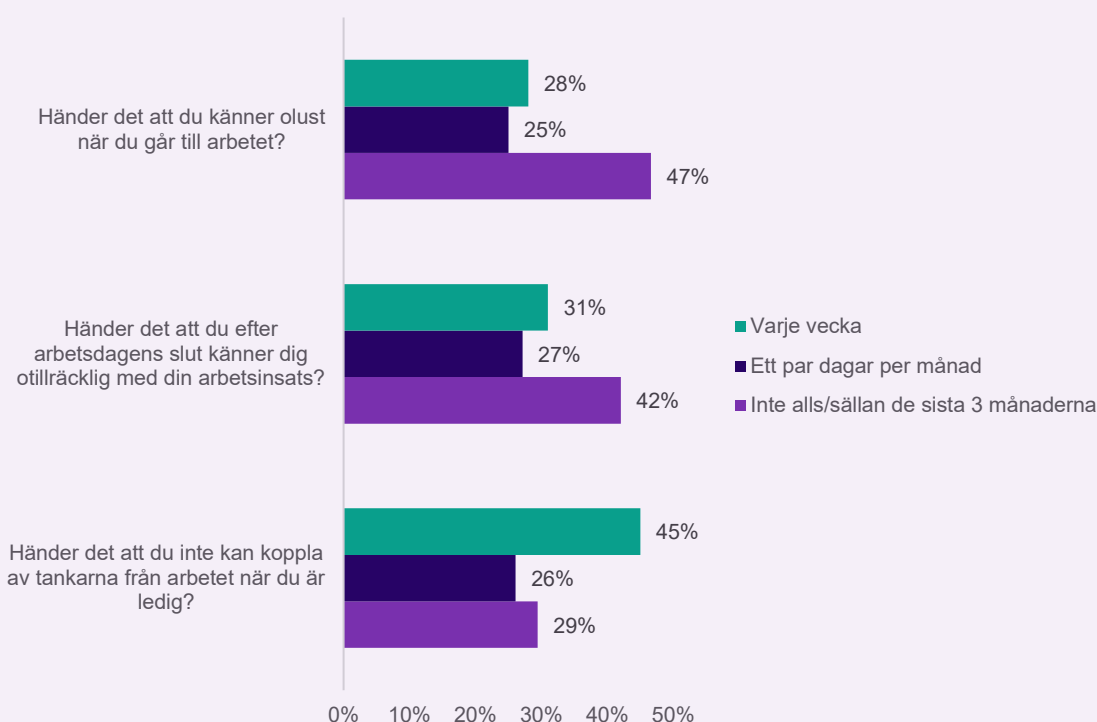
Kommentar: Frågan som ställdes var "I vilken utsträckning har du möjlighet att själv bestämma din arbetstakt?". Värdet "Mer än halva tiden" representerar dem som svarat "Nästan hela tiden" och "Ungefär ¾ av tiden". Värdet "Som mest halva tiden" representerar dem som svarat "Halva tiden", "Ungefär ¼ av tiden" och "Ungefär 1/10 av tiden". Källa: Visions arbetsmiljöundersökning, 2021. Bas: Tandsköterskor som ingår i Visions arbetsmiljöundersökning (n=297).

Stress och besvär till följd av arbetet

Andelen tandsköterskor som upplever att de har alldeles för mycket att göra är hög. Drygt hälften (54 procent) uppger i enkäten att de har alldeles för mycket att göra.

En stor andel, 44 procent, av tandsköterskorna tycker att arbetet är psykiskt påfrestande, och många upplever påtagliga besvär till följd av arbetet. Det vanligaste besväret, bland de frågor som ingick i enkäten, är att man inte kan koppla av tankarna från arbetet när man är ledig. 45 procent anger att de varje vecka har problem med att koppla bort tankarna på jobbet. Att man efter arbetsdagens slut känner sig otillräcklig är det näst vanligaste besväret, där 31 procent upplever detta varje vecka.

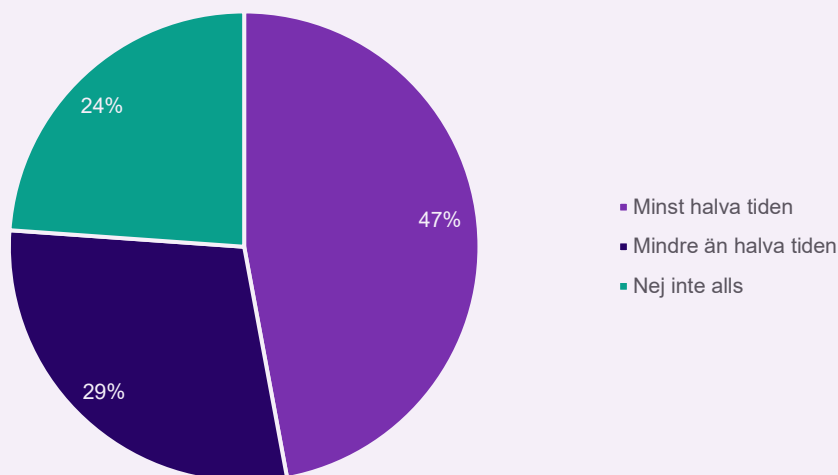
Figur 7. Besvär till följd av arbetet

Kommentar: Frågan som ställdes var "Händer det att ..." följt av ett antal påståenden. Värdet "Varje vecka" representerar dem som svarat "Varje dag", "Ett par dagar per vecka (1 dag av 2)" samt "En dag per vecka (1 dag av 5)". Värdet "Ett par dagar per månad" definierades 1 dag av 5. Källa: Visions arbetsmiljöundersökning, 2021. Bas: Tandsköterskor som ingår i Visions arbetsmiljöundersökning (n=296–299).

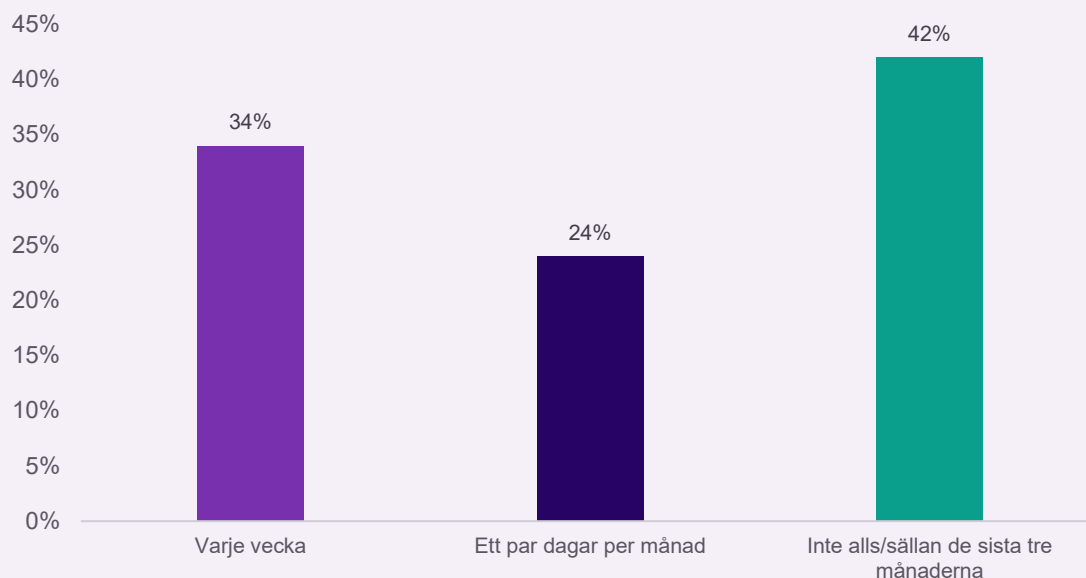
Många tandsköterskor upplever sitt yrke som stressigt. Nära hälften (47 procent) uppger att de under halva tiden eller mer har så stressigt att de inte hinner prata om eller ens tänka på något annat än arbetet. En tredjedel (34 procent) uppger att de varje vecka har så mycket att göra att de blir tvungna att dra in på luncher, arbeta över eller ta med jobb hem.

Figur 8. Förekomsten av att ha det så stressigt att man inte hinner prata om eller ens tänka på något annat än arbetet

Kommentar: Frågan som ställdes var "Har du så stressigt att du inte hinner prata om eller ens tänka på något annat än arbetet?". Värdet "Minst halva tiden" representerar dem som svarat "Nästan hela tiden", "Ungefär ¾ av tiden" och "Halva tiden". Värdet "Mindre än halva tiden" representerar dem som svarat "Ungefär ¼ av tiden" och "Ungefär 1/10 av tiden". Källa: Visions arbetsmiljöundersökning, 2021. Bas: Tandsköterskor som ingår i Visions arbetsmiljöundersökning (n=298).

Figur 9. Förekomsten av att dra in på luncher, arbeta över eller ta med jobb hem

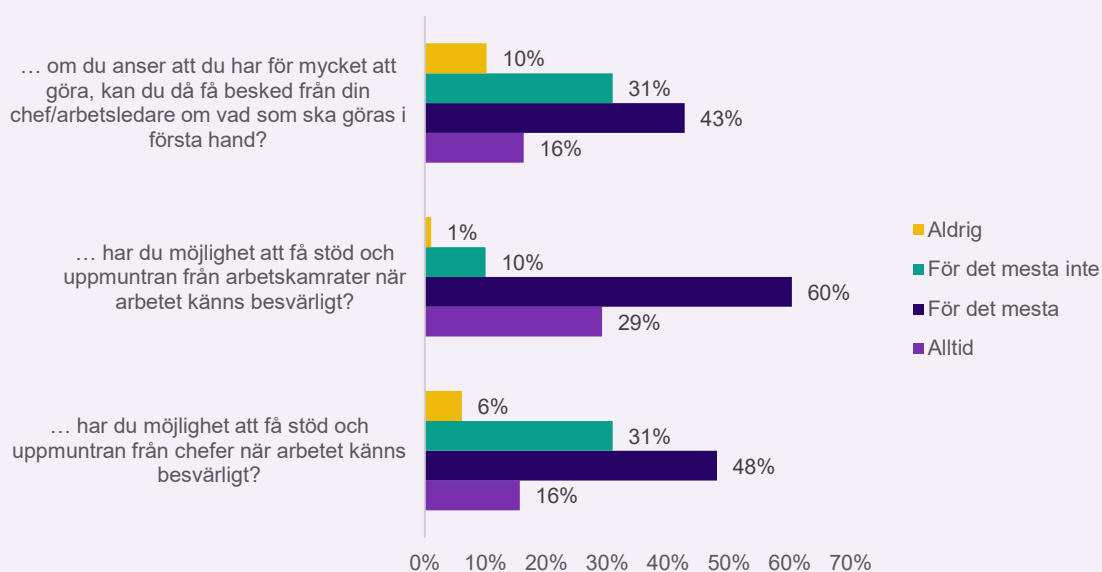

Kommentar: Frågan som ställdes var "Har du så mycket att göra att du blir tvungen att dra in på luncher, arbeta över eller ta med jobb hem?". Värdet "Varje vecka" representerar dem som svarat "Varje dag", "Ett par dagar per vecka (1 dag av 2)" samt "En dag per vecka (1 dag av 5)". Värdet "Ett par dagar per månad" definierades 1 dag av 5. Källa: Visions arbetsmiljöundersökning, 2021. Bas: Tandsköterskor som ingår i Visions arbetsmiljöundersökning (n=297).

Stöd och sociala relationer

Cirka fyra av tio anger att de aldrig eller för det mesta inte får hjälp från chef och arbetsledare att prioritera bland arbetsuppgifter. Det är en något högre andel än för Visions övriga medlemmar. Tandsköterskorna anger även i större utsträckning än Visions övriga medlemmar att möjlighet till stöd och uppmuntran från chefer för det mesta inte eller aldrig finns, 37 procent jämfört med 30 procent. Sammanfattningsvis uppger tandsköterskor i högre utsträckning än Visions övriga medlemsgrupper att stödet från cheferna är bristfälligt. Däremot är stödet från arbetskamrater bättre. Där upplever 89 procent att de för det mesta/alltid har möjlighet att få stöd från kollegorna.

Figur 10. Stöd från kollegor och chefer

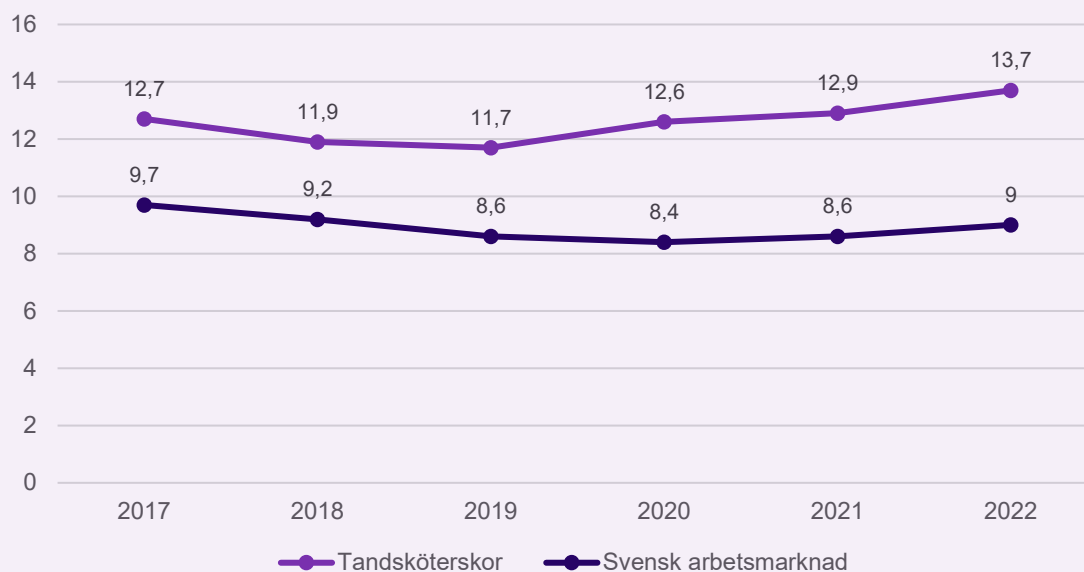

Kommentar: Frågan som ställdes var: "I vilken utsträckning ..." följt av ett antal påståenden. Källa: Visions arbetsmiljöundersökning, 2021. Bas: Tandsköterskor som ingår i Visions arbetsmiljöundersökning (n=295).

Sjukfrånvaro

Tandsköterskor har en hög sjukfrånvaro. Antalet sjukskrivningsdagar som ersatts av Försäkringskassan per förvärvsarbetande tandsköterska uppgår till 13,7 dagar år 2022. Det är betydligt mer än snittet på arbetsmarknaden som uppgår till 9 dagar samma år. Även jämfört med andra vanliga yrken inom vården har tandsköterskor en relativt hög sjukfrånvaro. För att minska sjukfrånvaron bland tandsköterskor behövs det åtgärder som främjar hälsa, arbetsmiljö och motivation.

Figur 11. Medel antal sjukskrivningsdagar per förvärvsarbetande i yrket 2017–2022

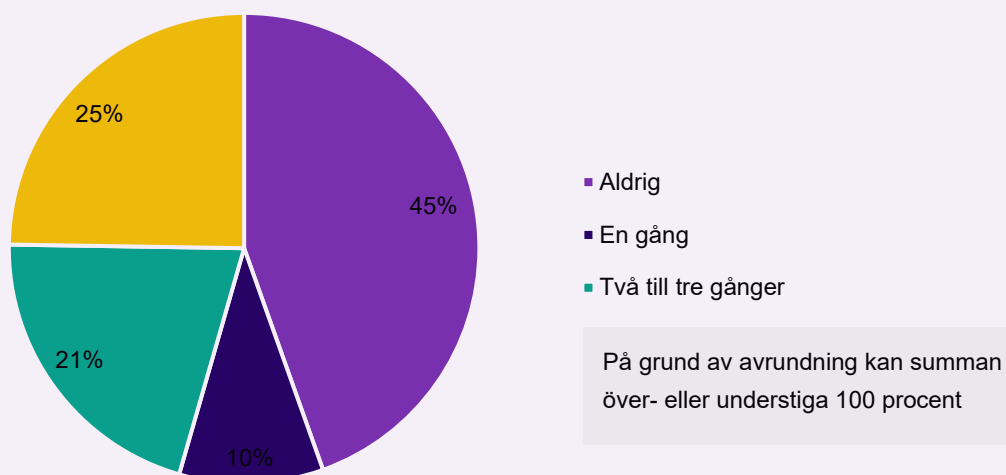

Kommentar: Mättet medel antal sjukskrivningsdagar per förvärvsarbetande anger genomsnittligt antal utbetalda dagar med sjukpenning, rehabiliteringspenning samt varianter av dessa per förvärvsarbetande under ett år. Alla dagar är omräknade till nettodagar, dvs. två dagar med halv ersättning räknas som en dag. Källa: SCB, 2022.

Sjuknärvaro

Trots en hög sjukfrånvaro generellt är det många som samtidigt inte anser att de kan stanna hemma vid sjukdom. En av fyra tandsköterskor rapporterar att de under de senaste 12 månaderna har jobbat fyra gånger eller fler, trots att de med tanke på sitt hälsotillstånd egentligen borde ha låtit bli. En av fem har gjort det två till tre gånger och en av tio har gjort det en gång.

Figur 12. Sjuknärvaro senaste 12 månaderna

Kommentar: Frågan som ställdes var "Hur många gånger under de senaste 12 månaderna har det hänt att du arbetat trots att du med tanke på ditt hälsotillstånd egentligen borde ha låtit bli?". Källa: Visions arbetsmiljöundersökning, 2021. Bas: Tandsköterskor som ingår i Visions arbetsmiljöundersökning (n=298).

Den vanligaste orsaken till att man varit sjuknärvarande är att man inte vill belasta sina arbetskamrater. Sex av tio uppger detta som skäl. 46 procent uppger att orsaken till att de inte sjukskrivit sig är att de inte har råd att vara sjukskrivna.

Känslan av att inte få uppskattning för arbetet via lönekuvertet, riskera en dålig pension och inte riktigt klara att betala räkningarna är ett tungt lass att bära. Detta kan förvärras av den höga arbetsbelastningen och det begränsade inflytandet över arbetstiden. Det är också tänkbart att detta är bidragande faktorer till att många tandsköterskor känner att de inte har råd att vara sjukskrivna, trots att de kanske behöver det för sin hälsa.

Genom att koppla samman dessa aspekter kan vi se hur lönesättning, arbetsbelastning och arbetsmiljö gemensamt bidrar till de utmaningar som tandsköterskor står inför. Det är tydligt att det behövs åtgärder på flera nivåer för att förbättra tandsköterskors arbetsvillkor och hälsa.

En god arbetsmiljö är en förutsättning för att kunna bedriva högkvalitativ tandvård som gynnar både yrkesutövare och patienter.

Figur 13. Anledning till sjuknärvaro

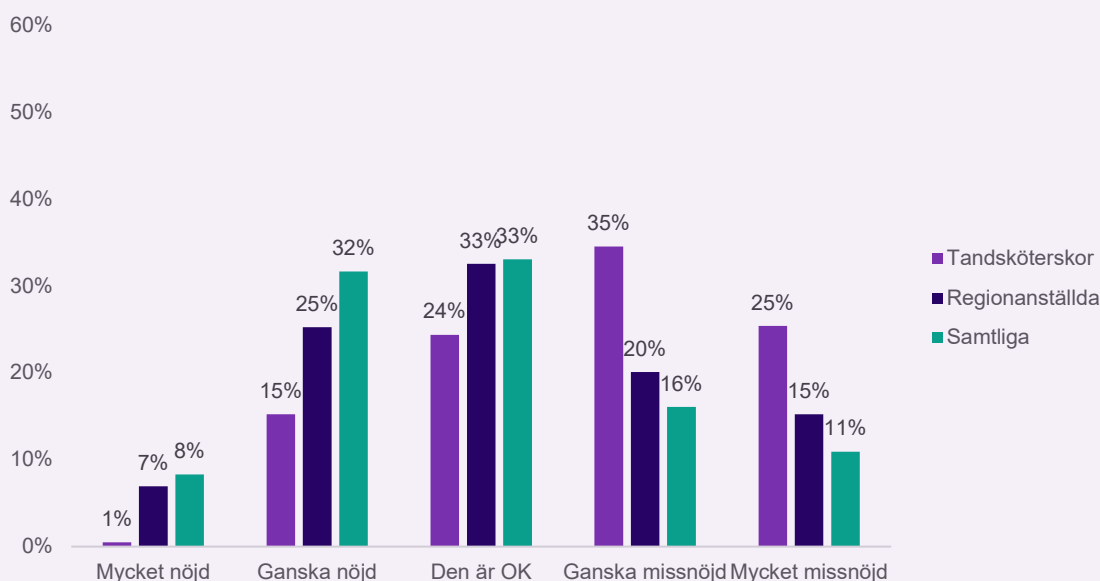
Kommentar: Frågan som ställdes var: "Av vilken eller vilka anledningar har du arbetat trots att du var sjuk?". Flera svarsalternativ var möjliga. Källa: Visions arbetsmiljöundersökning, 2021. Bas: Tandsköterskor som ingår i Visions arbetsmiljöundersökning som svarat att de en eller flera gånger de senaste 12 månaderna har arbetat trots att de med tanke på sitt hälsotillstånd egentligen borde ha låtit bli (n=165).

Lön

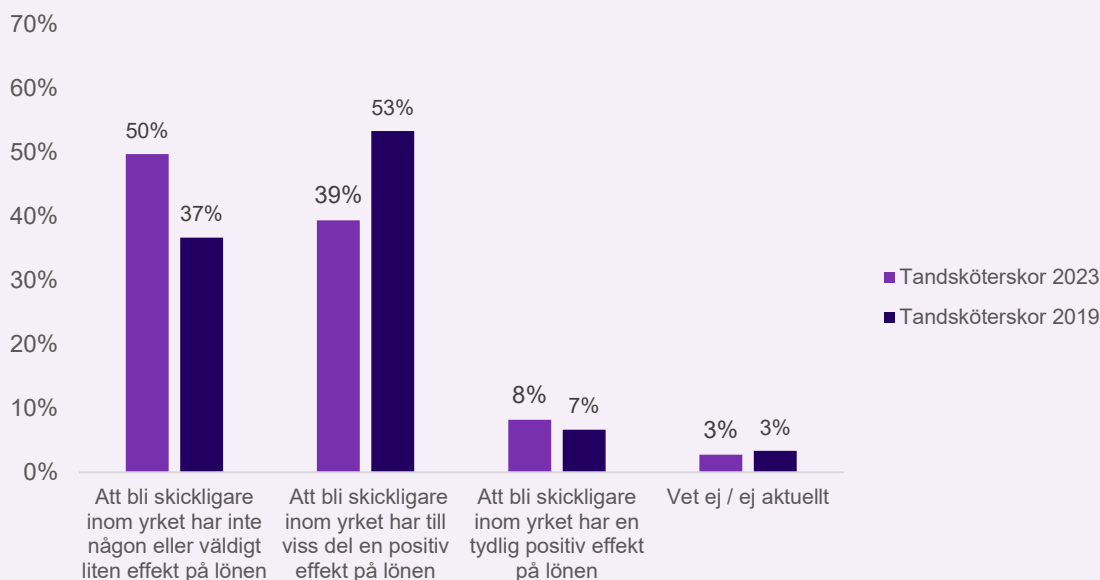
I Visions löneenkät 2023 ställdes frågor om lön och löneprocess till ett urval av Visions medlemmar anställda inom kommuner och regioner. Svaren från enkäten tyder på att tandsköterskorna i högre grad är missnöjda med sin lön jämfört med regionanställda medlemmar och samtliga Visions yrkesgrupper. En hög andel upplever även att kopplingen mellan lön och prestation är svag eller obefintlig.

Figur 14. Nöjdhet med lön

Kommentar: Frågan som ställdes var: "Hur nöjd är du med din nuvarande lön?". Källa Visions löneenkät 2023. Bas: Tandsköterskor som besvarade Visions löneenkät (n=197)

Figur 15. Utveckling av yrkesskicklighet kopplat till effekt på lön

Kommentar: Frågan som ställdes var "Hur ser kopplingen ut mellan lön och att utvecklas/bli skickligare inom ditt yrke på din arbetsplats?". Källa: Visions löneenkät 2023, 2019. Bas: Tandsköterskor som besvarade Visions löneenkät (n=197).

Hälften av de svarande tandsköterskorna upplever ingen eller väldigt liten koppling mellan att bli bättre på sitt jobb och att få högre lön. Den upplevda kopplingen mellan lön och utveckling av yrkesskicklighet har blivit tydligt svagare sedan 2019 då enkäten genomfördes förra gången.

I Visions undersökning av tandsköterskornas arbetsvillkor (2022) svarade drygt hälften av tandsköterskorna att de någon gång ångrat sitt yrkesval på grund av situationen eller villkoren på arbetsplatsen. Den absolut största anledningen till att ångra sitt yrkesval är låg lön.

Figur 16. Anledningar att ångra yrkesvalet

Kommentar: Frågan som ställdes var "Av vilken anledning ångrar du ditt yrkesval?". Källa: Visions enkät om tandsköterskors arbetsvillkor 2022. Bas: Tandsköterskor som svarat ja på frågan om de någon gång ångrat sitt yrkesval på grund av situationen eller villkoren på arbetsplatsen (n=1132).

Vision tycker

Det finns många positiva sidor av tandsköterskeyrket. Upplevelsen av att ha ett meningsfullt arbete är stor. Innehållet i yrket är bra, men förutsättningarna för att utöva det är tuffa och belöningen är för liten.

Tandsköterskor har lågt inflytande över när, hur och i vilken takt de ska utföra sina arbetsuppgifter. Samtidigt har de höga krav på sig. Det gör att tandsköterskor är den yrkesgrupp med mest spånt arbete bland Visions alla yrkesgrupper.

Vision tycker att det är glädjande att tandsköterskor beskriver att de har starkt stöd från arbetskamrater, vilket är en positiv aspekt av arbetsmiljön. Trots detta framgår det av undersökningen att tandsköterskor ofta känner brist på stöd och uppmuntran från sina chefer. Vi ser ett behov av att förbättra det sociala stödet från cheferna.

Vanligast är att arbetsgivare fördelar arbetsmiljöuppgifterna till den verksamhetsnära chefen. När man önskar stärka arbetsmiljön på en arbetsplats är det därför av särskild betydelse att initialt titta på chefernas situation. Om chefen har dåliga förutsättningar att leda och själv mår dåligt påverkar det hela personalgruppen.⁴

Visions chefsundersökning 2022 visar att cheferna inom tandvården tycker att chefsstödet runt dem, relationen till deras egen chef och att de har ett tillräckligt mandat är särskilt viktiga förutsättningar som behöver finnas på plats.

Cheferna förväntas lösa det mesta men det finns faktorer med stor inverkan på tandsköterskornas arbetssituation som ofta ligger utanför den verksamhetsnära chefens kontroll och mandat. Bland annat konstaterar Praktikertjänsts expertgrupp att medarbetare i tandvården upplever stress på grund av komplexa patientkontakter, långa väntetider, en pressad ekonomi och avsaknaden av flexibilitet även i situationer där det borde finnas utrymme.⁵ Det är faktorer som arbetsgivarna behöver ta ett mer samlat grepp kring.

Visions undersökning bland cheferna ger också en indikation om att tidsbegränsade förordnanden betyder att chefens jobb är tillfälligt. Det riskerar att skapa oklarheter i och kring ledarskapet, vilket inte bidrar till att stärka medarbetarnas arbetssituation. Spånt arbete, påfrestande arbetsställningar, sjuknärvaro och sjukfrånvaro är vanligt förekommande bland tandsköterskor. Brist på tandsköterskor gör att patienter får vänta längre och att fler patienter blir missnöjda och tar ut det på tandsköterskorna.

Sex av tio tandsköterskor uppger att de har påfrestande arbetsställningar. Det är en mycket hög andel. Möjligheten att kontrollera sin arbetstakt är begränsad.

Efterfrågan på tandsköterskor är mycket stor och kommer att vara så även i framtiden. Det gör det extra angeläget att arbetsmiljön för tandsköterskor är god och att arbetsvillkoren är attraktiva. Annars riskerar bristen att öka, vilket i förlängningen kan leda sämre tandvård och längre tandvårdsköer.

I Visions löneenkät 2023 framgick det att 60 procent av tandsköterskorna svarat att de var missnöjda med sin lön. Man ska ha råd att jobba som tandsköterska och inte behöva sluta för att ekonomin är dålig. Eftersom majoriteten av tandsköterskorna är kvinnor är detta i hög grad en jämställdhetsfråga. En låg lön är inte enbart ett problem för försörjningsförmågan, det utgör även ett hälsoproblem. Det är inom forskningen belagt att sjuknärvaro ökar risken för

⁴ AMV Projektrapport: Första linjens chefer i vård och omsorg.

⁵ Policy för hållbar tandvård, Ramboll på uppdrag av Praktikertjänst 2023.

långtidssjukskrivning.⁶ Därför är det problematiskt att en hög andel av tandsköterskorna uppger att de är sjuknärvarande eftersom de inte har råd att vara sjukskrivna. Även jämfört med andra vanliga yrken inom vården har tandsköterskor en relativt hög sjukfrånvaro.

Forskning visar att ju mindre belöning vi får för vår ansträngning, desto större är risken att drabbas av till exempelvis utmattningssyndrom.⁷ Vi behöver belönas med en rimlig lön, respekt och karriärmöjligheter som tack för vårt arbete. För att öka attraktiviteten i yrket och minska risken för ohälsa är det angeläget att tandsköterskor har en lön och status som motsvarar deras bidrag till verksamheten.

Vision betonar vikten av tandsköterskors kompetens för att säkerställa kvalitet och säkerhet inom tandvården. Vi ser tandsköterskeyrket som en kvalificerad vårdprofession och en viktig del av tandvårdsteamet. Därför anser vi det nödvändigt att säkerställa tillgången på kompetens och kvalitetssäkring för denna yrkesroll. Vision kommer att verka för det genom vårt deltagande i Utredningen om behörighet och yrkesreglering i hälso- och sjukvård och tandvård.

Vision betonar vikten av kontinuerlig kompetensutveckling för tandsköterskor. Det är avgörande för att säkerställa högkvalitativ vård och service. Dessutom ser vi kompetensutveckling som en viktig del i att främja anställdas karriärtillväxt och arbetsglädje. Arbetsgivare bör investera i regelbunden fortbildning och skapa möjligheter för anställda att lära sig och växa inom sitt yrke.

Vision vill:

- ▶ **Att tandsköterskor får större inflytande.** Tandsköterskor har höga krav på sig men lågt inflytande i sitt yrke. Förutsättningarna måste bli bättre för tandsköterskorna på deras arbetsplatser. En god organisatorisk och social arbetsmiljö är arbetsgivarens ansvar och förbygger ohälsa i arbetslivet.
- ▶ **Att chefer ges rätt förutsättningar att leda.** För att stödet och tydligheten från chefer ska bli bättre behöver verksamheten organiseras på ett sätt som möjliggör för cheferna att ha tid att leda. För att det ska vara möjligt behöver chefer ha mer chefsstöd runt sig, bland annat vad det gäller administration och från hr. Dessutom ska cheferna ha de mandat som krävs för uppdraget.
- ▶ **Att det görs riktade och långsiktiga lönesatsningar för yrkesgruppen.** För att skapa en tillfredsställande balans mellan ansträngning och belöning behöver lönerna för tandsköterskor höjas. De strukturella löneskillnaderna där kvinnokodade yrkesgrupper värderas lägre än manligt kodade yrkesgrupper utgör även ett kompetensproblem inom sektorn. För att vara en attraktiv arbetsgivare dit yrkesverksamma vill söka sig och fortsätta arbeta kvar behöver lönerna för tandsköterskor höjas kraftigt.
- ▶ **Att yrkesgruppen ges kontinuerlig kompetensutveckling.** Arbetsgivare bör investera i regelbunden fortbildning och skapa möjligheter för tandsköterskor att växa inom sitt yrke.
- ▶ **Att karensavdraget avskaffas.** Tandsköterskor har en hög sjuknärvaro på grund av ekonomiska orsaker. För anställda med relativt låga löner slår karensavdraget ofta extra hårt eftersom marginalerna i hushållsekonomin generellt är lägre. Upprepad sjuknärvaro ökar dessutom risken för att bli långtidssjukskriven.

⁶ Gustafsson K and Marklund S. Consequences of sickness presence and sickness absence on health and work ability: a Swedish prospective cohort study. *International journal of occupational medicine and environmental health* 2011;24(2):153–165.

⁷ Arbete och psykisk hälsa: viktigt vetande och vanliga myter, Fagerlind Ståhl, 2021.

- ▶ **Att graviditetspenning ska höjas.** Gravida som inte kan utföra sitt arbete, antingen för att det är fysiskt ansträngande eller för att det finns risker i arbetsmiljön har rätt till graviditetspenning. Taket i ersättningen är i dagsläget 80 procent av 7,5 prisbasbelopp. Det är lägre än taket i både föräldrapenningen och sjukpenningen som är 10 prisbasbelopp. Kvinnors inkomst under graviditeten måste skyddas och taket för graviditetspenning behöver därför höjas till samma ersättningsnivå.
- ▶ **Att tandsköterskor ska ha en skyddad yrkestitel.** Kompetensen hos tandsköterskor är viktig för att få god kvalitet och säkerhet i tandvården. Tandsköterskeyrket är ett kvalificerat vårdyrke och en viktig roll i tandvårdsteamet. Därför finns ett behov av kompetensförsörjning och kvalitetssäkring för yrkesrollen, så att det blir tydligt för arbetsgivarna vilket som är tandsköterskors kompetensområde.

Om undersökningen

Om Visions arbetsmiljöundersökning

Syftet med undersökningen är att fördjupa kunskapen om samt beskriva Visions medlemmars arbetsmiljö. Undersökningen genomfördes som en webbaserad enkät under perioden den 17 mars till den 21 april 2021. Urvalet i undersökningen var slumpmässigt och motsvarade medlemmarnas fördelning av kön, ålder, sektor, region och yrkesgrupper. Totalt svarade 9 959 personer på enkäten, vilket ger en svarsfrekvens på 27 procent. Cirka 300 av de svarande är tandsköterskor.

Om Visions undersökning ”Arbetsvillkor för tandsköterskor”

Enkäten syftade till att undersöka tandsköterskors arbetsvillkor och skickades till 4 273 tandsköterskor; medlemmar i Vision. 2 140 tandsköterskor besvarade enkäten, vilket ger en svarsfrekvens på 50 procent. Enkäten skickades via e-post och var öppen mellan den 15 november och den 13 december 2022.

Om Visions löneenkät 2023

Undersökningen genomfördes i maj–juni 2023 med syftet att undersöka frågor om lön och löneprocess bland Visions medlemmar som är anställda inom kommuner och regioner samt kommunala bolag. Exquiro Market Reseach intervjuade 1 600 slumpmässigt, representativt utvalda medlemmar (ålder, kön, område och huvudman). Tilläggsurval gjordes för bland annat tandsköterskor, vilket resulterade i 200 svar, varav 130 regionanställda.

**Kontakt vid frågor
om rapporten**

Josepha Lindblom
Strateg
josepha.lindblom@vision.se
073-571 88 30

Presskontakter

Maria Martinsson
Pressekreterare
maria.martinsson@vision.se
070-655 50 48

Visions medlemmar leder, utvecklar och administrerar välfärden och jobbar i kommuner, regioner, privata företag eller kyrkan. Många är också studenter med siktet inställt på arbete inom välfärden. Våra medlemmar finns inom tusentals olika yrken och bildar tillsammans ett värdefullt nätverk. Vi är en feministisk organisation, partipolitiskt obundna och ingår i TCO.